

1) існують конкретні методики вивчення англійської мови в рамках комунікативної спрямованості навчання;

2) відмінність подібних методик не зводиться до «відходу» від центральної ідеї комунікативної спрямованості;

3) ефективність застосування методик комунікативної спрямованості повинна досягатися спеціальними додатковими засобами, які будуть представлені в наших наступних дослідженнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Жинкин Н. И. Речь как проводник информации / Н. И. Жинкин. – М., 1985. – С. 95.

2. Маслыко Е. Н. Настольная книга преподавателя иностранного языка / Е. Н. Маслыко, П. К. Бабинская, А. Ф. Будько, С. И. Петрова. – Минск, 2000. – С. 341.

3. Страшнова О. В. Деловая игра как активный метод формирования профессионально направленной коммуникативной компетенции студентов [Электронный ресурс] / О. В. Страшнова. – Режим доступа : <http://elibr.bsu.by/handle/2010>.

4. Туманова Л. Just English. Английский для юристов. Базовый курс : учебное пособие для юридических вузов / Л. Туманова, В. А. Королёва - МакАри, М. Л. Свешникова, Е. В. Тихомирова ; под ред. Т. Н. Шишкиной. – М., 2000.

5. Calendar. – Oxford University Press, 2000.

6. Learning and teaching modern languages for communication. – Strasbourg : Council of Europe Press, 1988.

7. Patricia Sullivan. Getting Students to Speak in Class // Southern Ukraine Regional Conference. – Sevastopol, 2000.

Дата надходження до редакції: 12.11. 2014 р.

УДК 371.13.02:808.5

Людмила ТОПЧІЙ,

директор Одеської гімназії № 1 імені А. П. Бистріної,
аспірант кафедри теорії та методики дошкільної освіти ПНПУ ім. К. Д. Ушинського

СУТНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ У ПЕДАГОГІЦІ ВИЩОЇ ШКОЛИ

У статті з позицій сучасної філософії освіти розкрито сутність професійної підготовки майбутніх учителів-філологів у педагогіці вищої школи. З'ясовано, що основними чинниками, що визначають процес професійної підготовки майбутнього вчителя-філолога в педагогічному ВНЗ, є сучасний інноваційний освітній простір, освітні традиції, практичний стан вищої та шкільної філологічної освіти в Україні.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутній учитель-філолог, філософія освіти, готовність до педагогічної діяльності, філологічна освіта.

В статье с позиций современной философии образования раскрыта сущность профессиональной подготовки будущих учителей-филологов в педагогике высшей школы. Определено, что основными факторами, определяющими процесс профессиональной подготовки будущего учителя-филолога в педагогическом вузе, являются современное инновационное образовательное пространство, традиции в системе образования, практическое состояние вузовского и школьного филологического образования в Украине.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, будущий учитель-филолог, философия образования, готовность к педагогической деятельности, филологическое образование.

This article from the perspective of modern philosophy of education reveals the essence of training of future teachers-philologists in pedagogy of higher education. It was found out that main factors, determining the process of training of future language teachers in teacher-training higher educational establishments, are: modern innovative educational space, educational traditions, practical condition of higher and secondary philological education in Ukraine.

Key words: training, future teacher-philologist, philosophy of education, readiness for pedagogical activity, philological education.

Постановка проблеми. Не потребує доведення той факт, що успіх навчання й виховання насамперед пов'язаний з ефективністю роботи педагога, який безпосередньо організовує і керує педагогічним процесом. Саме від педагога значною мірою залежить доля освіти, культури і становлення майбутнього покоління. Справжні педагоги завжди прагнуть не тільки до передання і трансляції накопиченого досвіду та знань, а й до розвитку творчого потенціалу особистості школяра і студента. Зазначене зумовлює особливу соціокультурну цінність педагогічної діяльності.

Гуманоцентрична переорієнтація освіти, основними властивостями якої є загальність, інтегральність, креативність (за Н. Сухановою), потреби суспільства в підготовці вчителя-філолога, який

знає основи філологічної науки і вміло проектує її на парадигму учня, зумовлюють необхідність окреслення філософсько-методологічних передумов підготовки майбутніх учителів-філологів у контексті сучасної філософії освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Сучасну філософію освіти називають «новим теоретичним дискурсом у вітчизняній педагогіці та суспільній науці загалом». У її контексті відбувається «синтез понять, категорій, методологій, принципів і теоретичних нарбок» [1, с. 7]. Філософія освіти – наука, що виникла на стику освітньої діяльності із філософією. Багатовікова філософська і педагогічна спадщина, значний емпіричний досвід у царині навчання і виховання дозволили на початку ХХ ст. філософії освіти виокремитися в наукову дисципліну. В Україні теоретичні підвалини нової філософії освіти як «науки про людину» закладає широке коло науковців (В. Андрущенко, В. Бех, А. Богущ, І. Зязюн, В. Кремень, З. Курлянд, В. Мадзігон, Н. Ничкало, О. Пехота, О. Рудницька, О. Савченко та ін.). Автор першого в Україні навчального посібника «Філософія сучасної освіти» В. Лутай запропонував систему основоположних у реформуванні освіти філософсько-методологічних принципів плюралізму, діалогу, тотожності протилежностей у нескінченному, в самоорганізації та її прогресу в розвитку буття [2]. Їх реалізація повинна допомогти в подоланні догматизму й поверхневості в теоретичній підготовці педагогів-україністів, підвищенні їх методологічної культури. Ключова ідея сучасної філософії освіти полягає, на думку В. Мадзігона, в тому, що «освіта і наука постають як стратегічний курс розвитку цивілізації; високий професіоналізм, мовна підготовка, знання комп'ютерної техніки, реалістичний світогляд і моральні якості людини справедливо розглядаються нині як фундаментальні чинники прогресу» [3, с. 22]. О. Рудницькою визначено функції філософії освіти, що полягають у: 1) визначенні смислу педагогіки в площині взаємозв'язку з іншими сферами діяльності людини; 2) окресленні перспектив удосконалення педагогічної діяльності; 3) акумулюванні концептуальних ідей, досягнень педагогічної науки [4, с. 38].

Мета статті полягає у розкритті сутності професійної підготовки майбутніх учителів-філологів у педагогіці вищої школи України з позиції сучасної філософії освіти.

Виклад основного матеріалу. Сучасна суспільно-політична ситуація в Україні спонукає до переосмислення традицій у сфері гуманітарної державної політики, зокрема в галузі педагогічної освіти. Один із фундаторів сучасної філософії освіти в Україні В. Андрущенко, віддаючи належне гуманістичній спадкоємності у педагогіці, так окреслює завдання вищої педагогічної освіти: «Вища педагогічна освіта покликана вирішити на державному рівні ряд завдань: на ґрунті педагогічної спадщини минулого створити цілісну, органічну, національну систему вищої освіти; адаптувати систему освіти до нових соціально-економічних ринкових відносин; інтегрувати національну систему освіти до європейського та світового освітнього простору» [5, с. 172].

Освіта покликана випереджати інші сфери суспільного життя людини і бути чинником розвитку суспільства. Л. Мітіна акцентує увагу на тому, що в кризові періоди розвитку суспільства необхідно

цілеспрямовано впроваджувати розвивальні технології, тоді суспільство швидше вийде з кризи, а людина буде готова до різних самозмін. Педагогічна освіта в такому випадку має будуватися на ідеології розвитку (саморозвитку), а не відтворення усталеної системи освіти [6]. Модель підготовки педагогів повинна відповідати вимогам часу і якісно змінюватися як змістовно, так і технологічно.

Сутність понять «вища освіта», «вища педагогічна освіта», питання їх змісту і якості відображено в низці державних документів, з-поміж яких: Закон України «Про мови в Українській РСР» (1989 р.), Закон України «Про освіту» (1991 р., зі змінами від 03.07.2014 р.), Конституція України (1996 р., зі змінами від 21.02.2014 р.), Державна програма «Вчитель» (2002 р.), Національна стратегія розвитку освіти України на 2012-2021 роки (2012 р.), Закон України «Про вищу освіту» (2014 р.), інші законодавчі акти.

У Національній стратегії розвитку освіти України на 2012-2021 роки освіта визначається як «стратегічний ресурс соціально-економічного, культурного і духовного розвитку суспільства, поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення міжнародного авторитету й формування позитивного іміджу нашої держави, створення умов для самореалізації кожної особистості» [7, с. 2]. Якісна освіта розглядається як необхідна умова забезпечення сталого демократичного розвитку суспільства, консолідації усіх його інституцій, гуманізації суспільно-економічних відносин, формування нових життєвих орієнтирів особистості. Ключовими напрямками державної освітньої політики в найближче десятиліття мають стати: реформування системи освіти на основі філософії «людноцентризму» як стратегії національної освіти; модернізація структури, змісту й організації освіти на засадах компетентнісного підходу, переорієнтація змісту освіти на цілі сталого розвитку; побудова ефективної системи національного виховання, розвитку і соціалізації дітей та молоді; підвищення соціального статусу педагогів та ін. [7, с. 3-4]. Ключовим у реалізації стратегічних завдань національної освіти є посилення її кадрового потенціалу, необхідними умовами якого є: приведення змісту фундаментальної, психолого-педагогічної, науково-методичної, інформаційної, практичної та соціально-гуманітарної підготовки педагогічних і науково-педагогічних працівників до вимог інформаційного суспільства та змін, що відбуваються в соціально-економічній, духовній і гуманітарній сферах; модернізація навчальної діяльності вищих педагогічних навчальних закладів, які здійснюють підготовку педагогічних і науково-педагогічних працівників, на основі інтеграції традиційних педагогічних і новітніх інформаційно-комунікаційних технологій навчання [7, с. 25].

Закон України «Про вищу освіту» визначає феномен «вища освіта» як сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у вищому навчальному закладі (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти [8]. При цьому «якість вищої

освіти» глумачиться як рівень здобутих особою знань, умінь, навичок, інших компетентностей, що відображає її компетентність відповідно до стандартів вищої освіти. У Законі визначено, що державна політика у сфері вищої освіти ґрунтується на принципах: сприяння сталому розвитку суспільства шляхом підготовки конкурентоспроможного людського капіталу та створення умов для освіти протягом життя; міжнародної інтеграції та інтеграції системи вищої освіти України у Європейський простір вищої освіти за умови збереження і розвитку досягнень і прогресивних традицій національної вищої школи; наступності процесу здобуття вищої освіти та ін.

Державна програма «Вчитель», визначаючи освіту як пріоритетну сферу в соціально-економічному, духовному й культурному розвитку України, наголошує на ключовій ролі вчителя: «Саме через діяльність педагога реалізується державна політика, спрямована на зміцнення інтелектуального і духовного потенціалу нації, розвиток вітчизняної науки і техніки, забезпечення і примноження культурної спадщини» [9]. У Програмі задекларовано потребу оновлення змісту педагогічної освіти, зокрема стосовно забезпечення випереджувального спрямування підготовки педагогічних працівників, оптимального співвідношення між професійно-педагогічною, фундаментальною та соціально-гуманітарною підготовкою вчителя. Обґрунтовано необхідність ліквідувати розрив між змістом педагогічної освіти і досягненнями педагогічної науки та практики, здійснювати наукове супроводження інноваційних технологій. У Програмі йдеться про збагачення національної освіти зарубіжними інноваційними технологіями навчання, що забезпечить інтенсифікацію процесу входження країни у світовий і загальноєвропейський освітній простір.

Особливе місце у філософії сучасної вітчизняної освіти займають інновації. Монографія «Феномен інновацій: освіта, суспільство, культура» (2008 р., за ред. В. Кременя) є працею, яка формує в науковців різних галузей філософський погляд на інноваційні зміни в суспільстві та в освітньому просторі, спрямовує лінгводидактив на створення ефективних методичних систем. В. Кремень розглядає концепт «інновація» як рушійну силу розвитку суспільства і визначає його в методологічній площині в такий спосіб: «ідея (ідеї), пропозиції, наукові розробки, які можуть і стають основою створення нових стратегій розвитку ... все, що може вдосконалити якість життя і процес розвитку людства» [1, с. 19-20]. У книзі окреслено ряд важливих проблем і суперечностей, породжених насамперед розвитком науки і техніки, що зумовили інновації сучасної вищої освіти. Це такі проблеми, як: упровадження і використання інформаційно-комунікаційних технологій в освіті, які можуть «стати могутнім чинником розкриття творчих потенцій особистості, звільнивши її від рутинної, формально-допоміжної праці», а також створять «інтелектуальне забезпечення глобалізаційного простору» [1, с. 29]; швидка зміна ландшафту освіти (диверсифікація систем вищої освіти), міжнародне визначення кваліфікаційних вимог, що потребує від вищих навчальних закладів швидкого реагування, адаптації до нових умов [1, с. 42]; «збереження багатства національних культур і цінностей» (поряд із широким доступом до світової бази знань) [1, с. 44]; «неперервна освіта»,

яка вимагає внесення коректив у програми вищої школи, «що забезпечує оволодіння базовими знаннями і навичками, необхідними для розвитку в студентів адаптивності постійно вчитися і поповнювати знання впродовж усього життя» [1, с. 46]; «затвердження антропологічного підходу у сфері гуманітарного знання» як «пошук засобів і умов становлення ... людини як суб'єкта власного життя» [1, с. 187]; «втільнення нових педагогічних підходів, підкріплених альтернативними механізмами передання знання»: використання мультимедійних засобів, Інтернету, методів взаємного навчання та ін. [1, с. 46].

Іншою важливою рисою сучасної педагогіки є її антропоцентризм. Методологічною основою розвитку освіти є гуманістична філософія, головною метою якої є людина, що прагне до самовдосконалення і саморозвитку.

Дослідження людини як системи індивідуальних, особистісних, суб'єктних властивостей та індивідуальності, що були виконані школою Б. Ананьєва, започаткували трактування людини як особистості та суб'єкта діяльності й життєдіяльності. Доробок учених у цій царині є багатим і плідним (концепції особистості І. Беха, Л. Божович, О. Ковальова, О. Лазурського, О. Леонтьєва, В. М'ясищева, К. Платонова, С. Рубінштейна, Д. Узнадзе, В. Ядова). Розгляд проблеми суб'єкта і виділення основних критеріальних характеристик впливає з основного завдання педагогічної діяльності – перетворення людини із об'єкта управління в суб'єкт управління, формування в неї самостійності та здатності до самоврядування (самоосвіти, самовиховання, самореалізації).

У цьому зв'язку нова особистісно зорієнтована педагогіка (педагогіка гуманізму і людяності) спрямована на створення вчителів нової генерації – фахівців високого гатунку [5, с. 159]. Завдання вчителя полягає в такій діяльності, яка сприятиме «олюдненню» всіх сфер і галузей суспільного буття, створенню можливостей і умов для максимальної самореалізації кожної особистості, формуванню в неї внутрішньої потреби, сміливості й здатності брати участь в економічному, політичному і культурному житті держави і суспільства, словом і ділом відстоювати гуманістичні пріоритети і цінності.

Сучасна філософія освіти акцентує увагу на врахуванні в освіті культурного простору. Важливого значення набуває ідея діалогічного розвитку культури, яка ґрунтується на новій ментальній парадигмі – становленні культури антропоцентричного типу, гуманітарно зорієнтованій і спрямованій на ліквідацію розірваності людини та культури. Принцип діалогізму як філософської категорії ґрунтовно розкривається в культурологічних працях М. Бахтіна. Особистість, на переконання філолога, не замкнута й ізольована річ у собі, особистість повинна бути відкритою для світу людей, отже, діалог «на вищому рівні» – це діалог особистостей. Таким чином, органічною складовою модернізації і стабільного розвитку суспільства мають стати комунікативна філософія та комунікативна етика [10].

Важливого значення з погляду філософії освіти набуває сам процес професійної підготовки майбутнього вчителя у вишівській педагогічній системі. Він тісно пов'язаний із цінностями освіти та методично правильною організацією навчального процесу.

В аспекті аксіологічного підходу важливо, щоб у процесі професійної підготовки майбутніх учителів була чітко визначена ієрархія цінностей, які відображають структуру кінцевої мети і статусні відносини учасників навчально-виховного процесу. В. Семиченко зауважує з цього приводу, що оскільки головною цінністю держави проголошена особистість, то співвідношення цих цінностей в організації навчально-виховного процесу ВНЗ повинно мати такий вигляд. Пріоритетним має бути спрямування на розвиток особистості, задля цього у виші повинні створюватися умови для актуалізації і підвищення індивідуального потенціалу кожного студента, надання йому допомоги в соціалізації, прилученні до загальнолюдських, національних цінностей, в оволодінні нормативами гуманістичної, високоморальної поведінки, в розвитку та реалізації творчих можливостей. Друге місце в ієрархії цінностей посідає професіоналізація, тобто підготовка до повноцінного включення в процесійно-рольові відносини. У цьому зв'язку ВНЗ повинен допомогти студентові усвідомити сутність обраної професії, її вимоги до виконавця, цілі та функції професійної діяльності, специфіку професійної майстерності й шляхи оволодіння нею тощо. Спеціалізація (як оволодіння окремими технологіями, прийомами планування та управління, операційною структурою діяльності через інтеріоризацію спеціальних знань, навичок, умінь) обіймає в цій ієрархії лише третє місце [11, с. 119-120]. Всупереч зазначеному, в сучасних вишах більшість викладачів реалізують зворотню систему цінностей, звертаючи головну увагу на спеціалізацію. Проблеми розкриття цілісної структури професійної діяльності і розвитку особистості найчастіше випадають із числа актуальних напрямів роботи зі студентами, а відтак потребує коригування сам підхід до організації навчального процесу. У цьому зв'язку «технологічна і методична інструментовка кожної навчальної дисципліни повинна охоплювати і забезпечувати реалізацію всіх ціннісних складових процесу професійної підготовки. Особистісно та професійно зорієнтовані напрями повинні стати нормативними компонентами діяльності кожного викладача вищого навчального закладу» [11, с. 120].

Якість підготовки майбутнього педагога у ВНЗ залежить також від методично коректного трактування феномена «професійна підготовка». Підготовку до професійно-педагогічної діяльності слід розглядати з двох боків: як процес підготовки, тобто процес навчання та виховання студентів у ВНЗ, і як результат підготовки, тобто готовність/підготовленість до професійно-педагогічної діяльності (рівень оволодіння студентами професійними знаннями, вміннями й навичками, формування в них професійно значимих якостей).

Простежується низка інтерпретацій поняття «готовність» у сучасній психолого-педагогічній літературі. Готовність педагога до професійної діяльності сучасні дослідники вивчають у контексті загальної теорії готовності як видове явище щодо родового «готовність до діяльності», що розуміється як настанова (Д. Узнадзе), виражений часовий ситуативний стан (Г. Рудик), стан мобілізації усіх психофізичних систем людини, що забезпечують ефективне виконання певних дій, мобілізація сил на подолання перешкод (Ф. Генон та ін.), як сукупність

здібностей (Б. Ананьєв, С. Рубінштейн), у тому числі здібностей людини ставити мету, обирати способи її досягнення, здійснювати самоконтроль, будувати плани і програми (Ю. Кулюткін, Г. Сухобська), синтез властивостей особистості (В. Крутецький, С. Либік), інтегроване особистісне утворення, що характеризується вибірковою прогнозованою активністю особистості під час підготовки та включення до діяльності (А. Ліненко).

О. Матвієнко відзначає, що в розумінні готовності до діяльності простежуються два підходи: функціональний, де її розглядають як стан психологічної функції, що зумовлює якісне виконання певної активності, та особистісний, де готовність є цілісним особистісним утворенням, що інтегрує сукупність суб'єктивних чинників окремої діяльності й досліджується переважно в контексті професійної підготовки до неї [12, с. 239].

У визначенні феномена «готовність до діяльності» підходи психологів і педагогів мають певні розбіжності: психологи досліджують особливості й характер зв'язків між станом готовності та ефективною діяльністю, тоді як педагоги вивчають умови, засоби і методи, що зумовлюють ставлення і професійний розвиток майбутнього вчителя.

Розуміння психологічної готовності до професійної діяльності ґрунтується на двох головних підходах: функціональному (дослідження готовності до діяльності як певного стану психічних функцій, що зумовлює високий рівень праці) й особистісному (дослідження особливостей і результату підготовки до певної діяльності). Психологічна готовність охоплює такі компоненти: мотиваційний – потреба успішно виконувати поставлене завдання, інтерес до діяльності, прагнення домогтися успіху; пізнавальний – розуміння обов'язків і завдань, оцінка їх значущості, визначення засобів досягнення мети, уявлення ймовірних змін обставин; емоційний – відповідальність, впевненість в успіху, натхнення; вольовий – управління собою, мобілізація сил, зосередження на завданні.

У педагогічному аспекті готовність розглядають як складне особистісне утворення, що забезпечує високі результати педагогічної роботи і включає професійно-моральні погляди й переконання, професійну спрямованість психічних процесів, професійні знання, вміння, навички, усталеність на педагогічну працю, здатність до подолання труднощів, самооцінку результатів цієї праці, потребу в професійному самовдосконаленні (Л. Кадченко).

Дослідження наукового доробку ряду науковців (Г. Костюк, Н. Кузьміна, А. Ліненко, О. Мороз, О. Щербаков та ін.) дає можливість дійти висновку, що готовність майбутнього вчителя до педагогічної діяльності є не природженою якістю особистості, а результатом спеціальної підготовки у вищій школі. Розрізняють такі види готовності майбутніх учителів до педагогічної діяльності: загальну методичну готовність та індивідуальну психологічну [12, с. 242-243]. Формування загальної методичної готовності здійснюється під час навчання у вищому педагогічному навчальному закладі шляхом передання знань із профільного предмета та вмінь, пов'язаних із методикою його викладання, а також вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу. Особистісна психологічна готовність вимагає тривалішого терміну формування. Цей процес триває

у період професійної адаптації молодого вчителя і залежить від рівня його загальної психологічної готовності, реальних умов педагогічної діяльності, а також психологічної допомоги з боку досвідчених фахівців.

Ряд фахівців у царині професійної підготовки не задовольняється дихотомією «підготовка – готовність» і доводить необхідність тричленної структури – підготовка, готовність, підготовленість.

Важливим в аспекті започаткованого дослідження є з'ясування особливостей підготовки в педагогіці вищої школи майбутніх учителів-філологів. За визначенням С. Аверинцева, філологія, філологічний простір – це співдружність гуманітарних дисциплін (лінгвістичних, літературознавчих, історичних та інших), які вивчають історію і сутність духовної культури людства через мовний і стилістичний аналіз писемних текстів [13, с.409]. Під «філологічною освітою» розуміють систему підготовки фахівців із мов та літератур – лінгвістів, літературознавців, викладачів, учителів, перекладачів, мета якої – озброєння студентів систематичними спеціальними знаннями, практичними навичками і вміннями роботи з текстом.

На підготовку майбутнього вчителя-філолога впливає низка чинників сучасного інноваційний освітнього простору, освітні традиції і практичний стан вишівської та шкільної філологічної освіти в Україні. Коротко схарактеризуємо ці чинники й змни, які вони зумовлюють.

Інтегративні процеси в системі мовознавчих дисциплін призвели до виникнення нових чи відродження забутих дисциплін. Зокрема на межі етнографії, культурології, лінгвістики отримала поширення етнолінгвістика, виокремилися соціо-, медіа-, психо-, прагмалінгвістика, лінгвофілософія. Потреби розвитку особистості у світі цінностей духовної культури стимулювали впровадження культурознавчого підходу в мовознавчі дисципліни, зумовили появу лінгвокультурології, яка вивчає взаємостосунки мови і матеріальної та духовної культури, мови і етносу, мови і народного менталітету. Зазначене сприяло введенню в навчальні плани професійної підготовки майбутніх учителів-філологів сучасних мовознавчих дисциплін інтегративного характеру.

Поява різноманітних новітніх електронних носіїв інформації, які здебільшого пропонують аудіовізуальні способи одержання інформації, стає причиною зниження читацького інтересу в суспільстві. У цьому зв'язку посилюється роль літературної освіти майбутнього вчителя-філолога, що повинна забезпечити виховання високої естетичної культури, формування здатності цілісно сприймати літературну спадщину, розвиток творчих здібностей до аналізу й інтерпретації художніх творів. Така освіта покликана стати підґрунтям для забезпечення майбутнім учителем-філологом літературної освіти учнів, розвитку їхнього інтересу до літературних скарбниць, формування літературних смаків, умінь здійснювати оцінку літературного твору, аналізувати його естетичну і художню цінність тощо.

Важливою залишається роль учителя-філолога як зразка красномовства, ритора, який засобами переконливого, дієвого слова підносить роль рідної мови, власним прикладом примушує турбуватися про її авторитет у демократичному суспільстві.

Таким чином, професійна підготовка майбутнього вчителя-філолога передбачає формування вмінь красномовства, комунікативно важливих якостей мовлення.

Антропоцентризм освіти, відродження інтересу до особистості як носія складного внутрішнього світу, її унікальності й цінності посилюють важливість психолого-педагогічної підготовки вчителя. У практику підготовки майбутніх учителів-філологів у виші запроваджуються дисципліни, покликані підготувати їх до реалізації технології педагогіки співробітництва в навчальному процесі, впровадження принципів гуманізму, індивідуалізації, розвитку креативності учнів. У цьому зв'язку професійна підготовка майбутніх учителів-філологів повинна охоплювати вивчення дисциплін людинознавчого спрямування (антропологія, акмеологія професійної освіти, етнопсихолінгвістика, педагогічна етика, педагогічна психологія, педагогічна аксіологія та ін.).

Суспільно-політична ситуація в Україні, чужомовна експансія, нігілістичне ставлення багатьох учнів до української мови як державної і культурної цінності, низький рівень мовленнєвої культури учнів (зумовлені відсутністю налагодженої системи пропаганди національної культури, витісненням української мови «на периферію засобів масової інформації, наукового життя і побуту) посилюють необхідність забезпечення громадянської позиції майбутнього вчителя-філолога, формування мовної особистості вчителя як головного творця і носія національної мови, культури й духовності. Учитель-словесник покликаний бути авторитетом, який здатен запалити інтерес учнів до рідного слова. Узгалянення наукового доробку у царині формування «національно мовної особистості» (Ф. Буслав, М. Грушевський, В. фон Гумбольдт, Ю. Караулов, Л. Паламар, О. Потебня та ін.) дає можливість дійти висновку, що генетичну основу української мовної особистості складають національно-культурні традиції, мовна свідомість і самосвідомість, соціальні, соціолінгвістичні, психологічні характеристики мовного колективу, національний характер.

Актуальною проблемою підготовки майбутнього вчителя-філолога залишається єдність теоретичної і практичної підготовки, навчальної і науково-дослідницької діяльності студентів і викладачів, що в цілому забезпечує багатобачну готовність педагога до професійної діяльності. О. Семенов відзначає, що у вищій школі продовжують існувати проблеми перекошу предметної підготовки над психолого-педагогічною, проблеми роз'єднаності між навчальними дисциплінами. Всі складові професійної парадигми повинні бути єдині в реалізації найважливішого завдання – підготовки вчителя-методиста і дослідника, який володіє новими технологіями навчання, методами формування навичок самостійної роботи учнів, розвитку їхнього інтересу і мотивації до навчання, творчих здібностей, логічного мислення тощо. Учитель-філолог повинен уміти проектувати, конструювати, моделювати і проводити уроки і виховні заняття [14, с. 23-24].

Висновки. Сучасна підготовка майбутнього вчителя-філолога у вищій школі у відповідь на вимоги сьогодення покликана сформувати професіонала, що має філологічні й психолого-педагогічні знання, розвинене мовне чуття, творчий стиль

мислення, навички ораторського мовлення, знає, шанує і пропагує духовну культуру українського народу, усвідомлює актуальні проблеми викладання української мови і літератури, знайомий із новими досягненнями і науковими та педагогічними дискусіями на національному і світовому рівнях, прагне до постійного саморозвитку й духовного самовдосконалення. Головними рисами педагога-філолога мають стати глибокий професіоналізм, широка ерудиція, висока культура і моральність, національна свідомість, відданість Україні та її народові.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Феномен інновацій: освіта, суспільство, культура : монографія / за ред. В. Г. Кременя. – К. : Педагогічна думка, 2008. – 472 с.
2. Лутай В. С. Філософія сучасної освіти : навчальний посібник / В. С. Лутай. – К. : Центр «Магістр-S» Творчої спілки вчителів України, 1996. – 256 с.
3. Мадзігон В. Інститут педагогіки – поступ у третє тисячоліття / В. Мадзігон // Освіта України. – 2007. – № 16-17 (805). – 27 лютого. – С. 22–23.
4. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька : навчальний посібник / О. П. Рудницька. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.
5. Андрущенко В. П. Роздуми про освіту : статті, нариси, інтерв'ю / В. П. Андрущенко. – К. : Знання України, 2004. – 804 с.
6. Митина Л. М. Учитель на рубеже веков: психологические проблемы [Електронний ресурс] /

Л. М. Митина // Психологическая наука и образование. – 1999. – № 3–4. – Режим доступа : scilance.com/library/book/35961.

7. Національна стратегія розвитку освіти України на 2012-2021 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://guonkh.gov.ua/content/documents/16/1517/Attaches/4455.pdf>.

8. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

9. Державна програма «Вчитель» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sbzosch.ucoz.ru/load/derzhavna_programa_vchitel/1-1-0-5.

10. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества / М. М. Бахтин. – М. : Искусство, 1986. – 445 с.

11. Семиченко В. А. Проблеми і пріоритети професійної підготовки / В. А. Семиченко // Педагогічний дискурс : зб. наук. праць. – 2007. – Вип. 1. – С. 119-127.

12. Матвієнко О. Готовність майбутнього вчителя початкової школи до творчої навчально-виховної діяльності / О. Матвієнко // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2012. – № 6 (Ч. 1). – С. 238-244.

13. Аверинцев С. С. Филология / С. С. Аверинцев // Большая советская энциклопедия / гл. ред. А. М. Прохоров. – М. : Сов. энциклопедия, 1977. – Т. 27. – С. 409.

14. Семенов О. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури : монографія / О. Семенов. – Суми : ВВП «Мрія – 1» ТОВ, 2005. – 404 с.

Дата надходження до редакції: 05.01.2015 р.

УДК 372. 461

Наталія ШАЦЬКА,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри філософії
та суспільно-гуманітарних дисциплін
Запорізького ОІППО

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ В СУСПІЛЬСТВІ

У статті представлено матеріал, що стосується зв'язку мови і культури, культурної ідентичності, необхідності володіння рідною мовою та опанування іноземною. Доведено важливість відображення через мову самобутньої культури народу.

Ключові слова: мовна культура, культурна ідентичність, міжкультурна інтеграція.

В статті представлений матеріал о связи языка и культуры, о культурной идентичности, необходимости владения не только родным языком, но и иностранным. Доказана важность отображения через язык самобытной культуры народа.

Ключевые слова: языковая культура, культурная идентичность, межкультурная интеграция.

In the article material is presented at connections of language and culture, cultural identity, importance of native language proficiency and capture foreign. The author of the article proves importance of reflection through the language of original culture of people.

Key words: language culture, cultural identity, cross-cultural integration.

Постановка проблеми. Процес формування в молоді мовної культури в умовах сучасного суспіль-